QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF ROBERT G. MANGION
ONOR. IMĦALLEF GRAZIO MERCIECA

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 25 ta' Frar 2025

Numru: 5

Rikors numru: 752/2012/1 AF

Andrew Vella

v.

Stephanie Grech

Il-Qorti:

1. Din hija kawża għal-likwidazzjoni u ħlas ta' sehem riżervat.

2. B'sentenza tal-24 ta' Ġunju 2012, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili illikwidat l-assi tad-decujus fis-somma ta' €371,086.35 u s-sehem riżervat appartenenti lill-attur fis-somma ta' €41,231.82 bl-imgħax bir-rata ta' 8%

mit-13 ta' Settembru 2012 u ċjoè mid-data meta ġie notifikat ir-rikors ġuramentat *a tenur* tal-Artiklu 615 tal-Kap. 16.

3. L-Ewwel Qorti rraġunat hekk:

"Mill-provi prodotti jirriżulta li Michael Vella, missier il-kontendenti, miet fit-30 ta' Diċembru 2005. Permezz ta' testment fl-atti tan-Nutar John Bisazza tad-9 ta' Jannar 2003, huwa istitwixxa bħala eredi unika lil bintu l-konvenuta, salv id-dritt għal-leġittima spettanti skont il-liġi lill-uliedu l-oħra, l-attur u ħuha Andrew Vella, l-attur fil-kawża 752/2012.

Il-ligi tagħna taqsam il-ġid tad-defunt f'żewg partijiet: dik il-parti li hija disponibbli u l-parti l-oħra li mhijiex. Il-parti mhux disponibbli, is-sehem riservat, tiġi matematikament kalkolata abbażi tal-artikolu 616 et seq tal-Kapitolu 16 tal-Liġijiet ta' Malta.

Għal żmien twil, il-liġi kienet tqis is-sehem riservat bħala parti mill-ġid tal-mejjet (quota bonorum) u mhux bħala sehem mill-wirt tiegħu (hereditatis portio) u għalhekk il-leġittimarju ma kienx sempliċi kreditur tal-wirt u lanqas ma kien mistenni li jagħmel tajjeb għad-djun tiegħu (għalkemm l-ammont ta' djun tal-wirt iħallu effett fuq is-sehem tal-leġittima li l-leġittimarju jkollu jedd jirċievi). Il-leġittimarju, għalhekk, ma jitlifx il-jedd għall-leġittima jekk kemm-il darba jirrinunzja għall-wirt, u ma jistax jippretendi dak li jmissu b'leġittima qabel ma jkun irrinunzja għall-wirt. (Ara Debono vs Licari et, deċiża mill- Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-16 ta' Diċembru 1954, Kollez. Vol. XXXVIII.ii.620). Il-leġittimarju jitlob il-leġittima mingħand min ikun inħatar werriet, u għandu l-jedd jistenna li l-ġid li minnu jingħata s-sehem riservat tiegħu ikun għadu fl-istat kif kien jinsab fil-waqt tal-mewt tad-decujus. (Ara Farrugia noe et vs Mintoff noe et, deċiża mill-Qorti tal-Appell fl-10 ta' Gunju 1949, Kollez. Vol. XXXIII.i.472).

Minn dan kien isegwi li idealment il-leġittima kellha tingħata in-natura, jiġifieri tkun magħmula minn fost il-ħwejjeġ mill-ġid tal-mejjet li jew ikunu għadhom jagħmlu parti mill-assi tiegħu mal- mewt, jew ikunu ddaħħlu lura fil-wirt jekk il-mejjet ikun matul ħajtu iddispona b'liberalità minn iżjed minn dak li taghtih il-liġi.

Minħabba l-emendi li daħlu fis-seħħ permezz tal-Att XVIII ta' 2004, sar tibdil radikali fir-rigward tal-leġittima, li issa tissejjaħ porzjoni riservata, fis-sens li d-dritt hu kreditu tal-valur tal- porzjon riservat fil-konfront tal-eredità. B'hekk, tneħħa l- kunċett tas-sehem tal-beni tal-mejjet.
Fil-każ odjern ma jidhirx illi d-defunt eċċeda l-parti disponibbli bid-disposizzjoni ta' xi legat. Lanqas ma kien hemm donazzjonijiet li saru mit-

testatur matul ħajtu li jkollhom jiżdiedu mal-assi eżistenti fil-mument tal-mewt.

Peress illi l-ulied tad-defunt kienu tlieta, is-sehem riservat huwa terz tal-assi. L-attur jmissha terz minn dan it-terz. A tenur tal-artikolu 620(2) tal-Kap. 16, is-sehem riservat jiġi kalkolat fuq l-assi kollha, wara li jitnaqqsu d-djun tal-assi u l-ispejjeż tal- funeral.

Wara li daħal fis-seħħ l-Att XV tal-2012, l-artikolu 615 tal-Kap. 16 jipprovdi illi:

> "(1) Is-sehem rizervat huwa l-jedd fuq il-beni tal-mejjet rizervat mil-ligi favur id-dixxendenti tal-mejjet u min mill- mara jew ir-ragel jibqa' haj.
>
> (2) L-imsemmi jedd huwa kreditu tal-valur tas-sehem rizervat kontra l-beni tal-mejjet. Mghaxijiet bir-rata stabbilita fl-artikolu 1139 ghandhom jigu mizjuda ma' dak il-kreditu mid-data tal-ftuh tas-successjoni jekk is-sehem rizervat jintalab fi zmien sentejn minn dik id-data, jew mid- data tan-notifika ta' att gudizzjarju jekk it-talba ssir wara li jkun ghadda dak il-perjodu ta' sentejn:
>
> Izda l-Qorti tista', fejn ic-cirkostanzi tal-kaz hekk jehtiegu, tiddeciedi li ma jinghatax imghax jew tistabbilixxi rata ta' imghax li tista' tkun inqas minn dik stipulata fl-artikolu 1139".

Qabel daħlu fis-seħħ dawn l-emendi, ma kienx hemm il-proviso ghas-subinċiż (2) li hemm illum. Għalhekk, fid-data tal-mewt ta' Michael Vella, il-proviso ma kienx jagħmel parti mil-liġi tagħna iżda l-liġi laħqet ġiet emendata sakemm ġie preżentat ir-rikors ġuramentat.

Il-konvenuta teċċepixxi li m'għandha tħallas xejn peress illi fil-waqt tal-ftuħ tas-suċċessjoni d-djun kienu jissuperaw l-assi. Teċċepixxi wkoll illi s-sehem riservat għandu jinħadem fuq il-valur tal-assi fiż-żmien tal-ftuħ tas-suċċessjoni wara li jitnaqqsu d-djun u l-ispejjeż tal-funeral kif jipprovdi l-artikolu 620(2) kif ukoll illi mis-sehem riservat spettanti lill-attur għandhom jitnaqqsu l-beni li d-defunt kien tah b'donazzjoni matul ħajtu a tenur tal-artikolu 620(4).

Mhux kontestat illi l-ġid tad-defunt kien jikkonsisti fis-segwenti:

> Immobbli
>
> 1. 255, Midland Guesthouse, Triq Sant' Ursola, Valletta. Din inbiegħet għall-prezz ta' €704,053 permezz ta' kuntratt pubbliku tat-22 ta' Ottubru 2008. Id-dikjarazzjoni *causa mortis* saret fuq l-istess att;
>
> 2. Il-fond 29, Triq Xandru, Bormla. Skont il-perit tekniku, dan il-fond kien jiswa €42,000 fl-2005 u €56,000 fl-2018.
>
> Mobbli:

Depożiti mal-bank HSBC Bank Malta plc fl-ammont komplessiv ta' Lm5,266.97, illum €12,268.74.

Mill-atti jirriżulta li wara l-mewt ta' Michael Vella tħallsu s-segwenti djun:

1. €349,406 li tħallsu lill-Bank of Valletta plc mir-rikavat tal-bejgħ ta' Midland Guesthouse, għas-saldu tal-kreditu li kien dovut lill-imsemmi bank minn Michael Vella flimkien mal-kumpannija Jamms Limited skont is-sentenza ta' din il-Qorti diversament presjeduta tas-17 ta' Jannar 2001. Permezz ta' din id-deċiżjoni l-bank ġie kanonizzat kreditur ta' Michael Vella u Jamms Limited fis-somma ta' €492,349 oltre l-imgħax. Madanakollu, il-bank aċċetta s-somma ta' €349,406 'in total sodisfazzjon tal-kreditu fuq imsemmi' u ddikjara li m'għadx għandu aktar pretensjonijiet kontra l- eredità tal-imsemmi Michael Vella jew kontra Stephanie Grech bħala l-unika eredi tiegħu. Jidher li l-bank wasal għall-kompromess mal-konvenuta u ħafer parti mid-dejn kif intqal;

2. €51,829.39 li wkoll tħallsu lill-HSBC Bank Malta plc mir-rikavat tal-bejgħ ta' Midland Guesthouse.

Kif diġà ntqal, il-konvenuta tinsisti li meta jkun qiegħed isir l-eżerċizzju illi permezz tiegħu jkun stabbilit il-patrimonju tad-*decujus*, il-valuri li jridu jittieħdu in konsiderazzjoni huma dawk tal-assi tad-*decujus* **fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni. Din il- Qorti ma taqbilx."**

4. F'din il-parti tas-sentenza l-Ewwel Qorti kompliet billi tiċċita għadd ta' sentenzi dwar il-komputazzjoni **tal-leġittima** (dawn kienu sentenzi li ġew ippronunzjati taħt il-liġi l-antika):

"Il-Qorti tirreferi għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell tat-28 ta' Jannar 2005 fil-kawża fl-ismijiet **Mary Anne Zammit et vs Antonia Ellul et**, fejn kien trattat propju dan il-punt. L-Ewwel Qorti, fis-sentenza tagħha tad-19 ta' Frar 2004 qalet hekk:

"Illi l-ligi tqis il-legittima bhala parti mill-gid tal-mejjet u mhux sehem mill-wirt tieghu (hereditatis portio) u ghalhekk il-legittimarju m'huwiex semplici kreditur tal-wirt u lanqas ma huwa mistenni li jaghmel tajjeb ghad-djun tieghu (ghalkemm l-ammont ta' djun tal-wirt ihallu effett fuq is- siden tal-legittima li l-legittimarju jkollu jircievi). Il- legittimarju, ghalhekk, ma jitlifx il-jedd ghal-legittima jekk kemm-il darba jirrinunzja ghall-wirt, u ma jistax jippretendi dak li jmissu b'legittima qabel ma jkun irrinunzja ghall-wirt. Il-legittimarju jrid jitlob il-legittima minghand min ikun inhatar (jew accetta li jkun) werriet.

"Illi jsegwi li l-legittima trid tinghata in natura, jigifieri tkun maghmula minn kull haga mill-gid tal-mejjet li jew tkun ghadha taghmel parti mill-assi tieghu mal-mewt, jew tkun iddahhlet idejalment lura fil-wirt jekk il-mejjet ikun matul hajtu iddispona b'liberalità minn izjed minn dak li taghtih il- ligi. Il-legittima tinhadem fuq il-wirt kollu (maghdud dak li t- testatur ikun ta

b'xejn matul hajtu wkoll bi hsieb ta' zwieg), wara li jitnaqqsu d-djun u l-ispejjez tal-funeral u dak il-gid kollazzjonabbli li l-legittimarju ikun ha minghand it-testatur, u tinghata fi proprjetà shiha mehlusa minn kull piz jew kondizzjoni."

Il-Qorti għamlet riferenza għas-sentenza li tat il-Qorti tal-Appell fl-14 ta' Diċembru 1973 fil-kawża **Emilia Mifsud et vs Eleonora Mizzi et** (mhux pubblikata), u kompliet tgħid hekk:

"F'dik is-sentenza jidher li ngharfu zewg sitwazzjonijiet partikolari f'kaz fejn il-legittima ntalbet: l-ewwel kaz kien jikkontempla l-aljenazzjoni mill-werrieta ta' bicca mill-gid tal-wirt wara l-ftuh tieghu (u waqt li kien ghaddej is-smigh tal-kawza), filwaqt li fit-tieni kaz kien jikkontempla s-sitwazzjoni fejn il-gid li minnu kellha tittiehed il-legittima baqa' kollu f'idejn il-werrieta. Fl-ewwel ipotezi, il-kriterju kellu jkun li l-valur tal-gid hekk trasferit kellu jkun dak taz- zmien meta sejra tigi likwidata l-kwota legittimarja bis-sentenza. Fil-kaz tat-tieni ipotezi, il-valur tal-gid kellu jkun dak fi zmien li nfetah il-wirt, u b'mod izjed preciz: "li, ghal finijiet ta' l-operazzjoni preliminari ta' komputa li hija r- riunjoni fittizja ta' l-assi ereditarju in kwantu diretta ghar- rikostruzzjoni tal-patrimonju kollu tad-decuius (li l-ligi tikkunsidra bhala terminu ta' riferiment ghad- determinazzjoni tal-kwota disponibbli u, b'rifless ta' dik indisponibbli, anke biex talvolta tigi affermata jew eskluza l- ezistenza tal-lezjoni tal-legittima) bilfors wiehed irid jirriporta ruhu ghall-valuri fiz-zmien ta' l-apertura tas- successjoni, tenut kont, naturalment, f'dan ir-rigward, tad- disposizzjonijiet rilevanti tal-ligi relattivi ghall-kollazzjoni.
Illi jidher li ghal din ir-regola hemm eccezzjoni fil-kaz fejn il- gid li jkun imiss lil-legittimarju jitgharraq ghal raguni jew kawza fortuwita jew minhabba force majeure li ghaliha l- werriet ma jkunx jahti jew fejn il-werriet ma jkunx jahti ghad-dewmien biex il-legittimarju jitqieghed fil-pussess tal- gid li jmissu bhala legittima. F'dawn il-kazi, hemm il-fehma li l-legittima ghandha titqies fuq kemm ikun sa jiswa dak il- gid fil-kundizzjoni li jkun gie ridott, salv kull jedd li l- legittimarju jiehu sehem minn xi kumpens li jista' jithallas dwar il-hsara mgarrba minn dak il-gid. Issa fil-kaz li ghandha quddiemha l-Qorti llum, ma jidhirx li tirrizulta xi wahda minn dawn iz-zewg cirkostanzi mhux tas-soltu li jwasslu biex titwarrab l-applikazzjoni tar-regola hawn fuq imsemmija."

L-atturi appellaw minn din id-deċiżjoni. Fis-sentenza tagħha tat- 28 ta' Jannar 2005, il-Qorti tal-Appell irrilevat li l-Ewwel Qorti ma kienitx tat interpretazzjoni korretta tal-liġi u tal- ġurisprudenza fil-materja. Minflok, għamlet tagħha dak li sostnew l-atturi billi ċċitat verbatim dak li sostnew fir-rikors tal- appell tagħhom:

"Illi bir-rispett kollu l-ewwel Onorabbli Qorti iffraintendiet il- posizzjoni kif deciza fis-sentenzi precedenti u cioè fil-kawza "Emilia Maria Mifsud vs Eleonora Mizzi" u "Concetta Vella vs Giuseppe Bugeja" decizi mill-Qorti ta' l-Appell rispettivement fl-14 u 10 ta' Dicembru 1973; Fil-fatt fil-komputazzjoni tal- legittima hemm zewg stadji, l-ewwel wiehed huwa biex jigi determinat kienx hemm lesjoni tal-porzjoni tal-legittima dovuta lill-legittimarju u t-tieni wiehed fil-likwidazzjoni ta' dik il-legittima billi jigi estrapolat dak li ghandu jinghata lill- legittimarju in sodisfazzjon tad-dritt tieghu. Din id- distinzjoni tirrizulta car minn dak li rritjenew il-Qrati fil-precitati sentenzi u cioè li ghall-valutazzjoni tal-beni in konnessjoni mad-

determinazzjoni tal-porzjoni legittima, u ghar-rikostruzzjoni tal-patrimonju kollu tad-decuius, wiehed irid jirriporta ruhu ghall-valuri fiz-zmien ta' l-apertura tas-successjoni. Mill-banda l-ohra s-sentenzi jirritjenu li meta l-legittima ma tigiex sodisfatta u trattandosi ta` beni in natura id-dritt tal-legittimarju ghandu bhala oggett "un bene reale" u l-"aestimatoria rei" ghandha tkun riferita ghall-zmien tal-konverzjoni, u cioè fi zmien l-iktar qrib possibbli ghall-pronunzja gudizzjarji."

Il-Qorti tal-Appell iċċitat is-segwenti bran mill-imsemmi każ ta' Emilia Mifsud et vs Eleonora Mizzi et:

"Kif inghad f'dik is-sentenza, kwantu ghall-valutazzjoni tal- beni in konnessjoni mad-determinazzjoni tal-porzjon legittima, li hi l-materja involuta anki f'dan l-appell, il-Qorti tahseb li m'ghandux ikun hemm kwistjoni, in bazi ghall- principji (ara in partikolari art. 684 Kodici Civili) li ghall- finijiet tal-operazzjoni preliminari ta' komputu li hi r-rijunjoni fittizja ta' l-assi ereditarju in kwantu diretta ghar- rikorstruzzjoni tal-patrimonju kollu tad-decujus (li l-ligi tikkunsidra bhala terminu ta' riferiment ghad-determinazzjoni tal-kwota disponibbli u, b'rifless, ta' dik indisponibbli, anki biex talvolta – dik li tidher kwistjoni centrali f'dan il-kaz – tigi affermata jew eskluza l-ezistenza tal-lezjoni tal-legittima) bilfors wiehed irid jirriporta ruhu ghall-valuri fiz-zmien ta' l-apertura tas-successjoni, tenut kont naturalment f'dan ir-rigward tad-disposizzjonijiet rilevanti tal-ligi relattivi ghall-kollazzjoni."

Kompliet il-Qorti hekk:

"Dan il-principju jezawrixxi ruhu fil-fissazzjoni tal-kriterju li ghandu jigi segwit ghall-kalkolu tal-valur ta' l-assi u tal- kwota tal-legittima; izda jekk il-legittima ma gietx sodisfatta u, trattandosi ta' beni in natura (mhux flus), ikkonvertiet ruha, fil-kazijiet fejn dan hu konsentit mil-ligi, fi dritt ta' kreditu fi flus id-dritt tal-legittimarju ghandu bhala oggett "un bene reale" u l"aestimatio rei" ghandha tkun riferita ghaz-zmien tal-konversjoni, cioè z-zmien l-iktar qrib possibbli ghall-pronunzja gjudizzjali u tenut kont ghalhekk ta' xi sopravenuta svalutazzjoni monetarja."

Il-Qorti tal-Appell fl-imsemmi każ ta' **Mary Anne Zammit et vs Antonia Ellul** et, imbagħad, ikkummentat hekk:

"Kien biss f'dan is-sens li din il-Qorti bis-sentenza taghha tal- 14 ta' Dicembru, 1973 kienet bidlet id-decizjoni tal-Qorti ta' Prim Istanza inkwantu f'dik is-sentenza kien gie dikjarat biss "li l-istima tal-beni formanti parti mill-porzjoni spettanti lill- attrici bhala legittima, ghandu jsir skond il-valur taghhom fis-suq tal-lum, u mhux dak prevalenti fl-epoka ta' l-apertura tas-successjoni." Mentri wara li l-din il-Qorti, kif dakinhar komposta, ghamlet distinzjoni kif hawn fuq riportata, bejn meta ghandhom jigu utilizzati l-valuri prevalenti fid-data ta' l-apertura tas-successjoni, u meta ghandhom japplikaw l- valuri prevalenti fid-data tas-sentenza, ipprovdiet fuq l- appell billi qalet hekk:

"tiddikjara li l-valutazzjonijiet mehtiega ghandhom isiru ghab-bazi ta' u in konformità mall-principji enuncjati aktar il-fuq f'din is-sentenza u f'dan is-sens tbiddel is-sentenza appellata u tirrinvija l-atti quddiem l-ewwel Onorabbli Qorti ghall-kontinwazzjoni u decizjoni skond il-ligi."

Il-Qorti tal-Appell għalhekk bagħtet lura l-atti lill-Ewwel Qorti sabiex 'tigi likwidata l-legittima spettanti lill-atturi fuq valutazzjoni tas-sehem ta' Emanuele Ellul mill-assi ereditarji ta' missieru Emanuele fi zmien l-iktar qrib possibbli ghall-pronunzja gudizzjarja.'

Hekk ukoll, fil-każ fl-ismijiet Dr Chris Said noe vs Mary Abela, deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-28 ta' Mejju 2010, ingħad li jekk jirriżulta li l-leġittima ma tistax tiġi sodisfatta u allura tikkonverti ruħha fi dritt ta' kreditu ta' flus, il-valuri li jridu jittieħdu sabiex tinħadem il-leġittima għandhom ikunu dawk l-iktar vicin tas- sentenza.

5. L-Ewwel Qorti għalhekk ikkonkludiet:

"Fuq l-iskorta ta' din il-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Appell, din il-Qorti sejra tiċħad l-argument tal-konvenuta u tadotta l-valuri tal-proprjetà immobbli fl-2008 (Midland Guesthouse) u fl-2018 (29, Triq Xandru, Bormla).

Għal kull buon fini, qiegħed jiġi rilevat illi mill-atti jirriżulta li l- proprjetà Midland Guesthouse reġgħet inbiegħet għall-prezz ta' €1,100,000 fid-9 ta' Awwissu 2012. Madanakollu, stante li ma tressqux provi dwar jekk din il-proprjetà kienitx fl-istess stat li nxtrat fl-2008 jew jekk sarx xi titjieb mis-sidien, għall-finijiet ta' din il-kawża l-Qorti sejra tadotta l-valur li kellha meta nbiegħet fl-2008.

Il-konvenuta qiegħda tippretendi li mhuwiex dovut xejn lill-attriċi stante li d-djun kienu jissuperaw l-assi. Dan għaliex hija targumenta li l-kalkolu għandu jsir fuq id-djun li kien hemm mal- ftuħ tas-suċċessjoni u mhux kemm attwalment ħallset bħala l- unika eredi tad-decujus u li għalhekk għall-finijiet ta' komputazzjoni tas-sehem riservat għandha titqies is-somma ta' €492,349 minflok €349,406 għal dak li għandu x'jaqsam mad-dejn li kellu d-defunt ma' Bank of Valletta plc kif ukoll is-somma ta' €71,424.74 riklamata mis-soċjetà Automated Management Revenue Systems Limited (minn issa 'l quddiem imsejħa 'ARMS Limited'). Jirriżulta li fir-rigward tad-dejn li kellu d-defunt mal- ARMS Limited, l-imsemmija soċjetà proċediet kontra l- konvenuta fil-kapaċità tagħha ta' l-unika eredi tiegħu iżda permezz ta' lodo arbitrali tal-4 ta' Diċembru 2018 ġie deċiż illi kwalsiasi ammont riklamat mis-soċjetà ARMS Limited huwa preskritt a tenur tal-artikolu 2156(f) tal-Kap. 16. Minn din id- deċiżjoni ma ġiex intavolat appell.

Din il-Qorti ma taqbilx ma dan l-argument. Il-liġi tqis is-sehem riservat bħala jedd, fis-sura ta' kreditu tal-valur tas-sehem, fuq il-beni tal-mejjet, riservat mill-liġi favur l-ulied tal-mejjet. Minn dan isegwi li s-sehem riservat irid jiġi kalkolat fuq il-valur ta' dawn il-beni wara li jiġu mnaqqsa d-djun li attwalment tħallsu, u m'għandux jiġi meqjus id-dejn li kien hemm meta miet it- testatur li la tħallas mill-eredi u lanqas ser jitħallas għaliex m'għadux dovut.

Żewġ il-konvenuta xehed illi kien hemm dejn mal-Kummissarju tat-Taxxi kif ukoll attrezzi relatati max-xogħol tad-defunt li allegatament kien ħadhom Andrew Vella. Jispetta lil min jallega, li jipprova dak sostnut. Fil-każ tal-lum il-konvenuta ma ressqet l- ebda prova dwar dan id-dejn u lanqas li Andrew Vella kien ħa xi mobbli tad-defunt u allura l-Qorti mhijiex ser tqishom għall-finijiet ta' komputazzjoni tas-sehem riservat. L-istess jingħad dwar l- ispejjeż tal-funeral peress illi l-konvenuta ma ġabet l-ebda prova dwar dawn.

Il-beni tad-defunt għalhekk għandhom valur ta' €772,321.74. Minn dawn iridu jitnaqqsu d-djun li jammontaw għas-somma ta' €401,235.39. Peress li d-defunt kellu tlett ulied, f'dan il-każ is- sehem riservat huwa terz tal-beni. Għalhekk l-attur għandha tirċievi 1/6 tal-valur tal-beni u ċioè €41,231.82 mingħand il- konvenuta qua l-unika eredi ta' Michael Vella.
Minkejja li abbażi tal-istat tad-dritt fiż-żmien tal-presentata tar- rikors ġuramentat, il-Qorti għandha diskrezzjoni li tiddeċiedi li tnaqqas ir-rata ta' imgħax jew tordna li ma jitħallasx imgħax, fil- kaz tal-lum il-Qorti ssib li mhuwiex il-lok li tuża din id- diskrezzjoni u allura imgħax bir-rata ta' tmienja fil-mija għandu jiddekorri fuq is-somma likwidata.

6. Il-konvenuta appellat mis-sentenza. Id-doljanza tagħha hija li l-Ewwel Qorti ma qisitx sewwa l-*punctum temporis* biex stabbiliet il-valur tad-djun u dwar l-imgħax.

L-ewwel Aggravju.

7. Fil-qosor, l-ewwel aggravju huwa dan:

- L-Ewwel Qorti naqqset id-djun li effettivament tħallsu, u mhux dawk dovuti fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni. Dan għamlitu abbażi ta' eċċezzjoni għal dan il-prinċipju evolut mill-ġurisprudenza taħt il-liġi l-antika. Anke qabel it-2004, kienet ġurisprudenza akkolta li r-

rijunjoni fittizja kellha ssir b'riferenza għaż-żmien tal-ftuh tas-suċċessjoni.

- Taħt il-liġi l-antika, is-sehem riżervat kien jitqies bħala parti mill-ġid tal-mejjet (*quota bonorum*) u mhux bħala sehem mill-wirt tiegħu (*hereditatis portio*). Għalhekk il-leġittimarju ma kienx sempliċi kreditur tal-wirt.
- F'każijiet eċċezzjonali, u ċjoè fejn jinsab li seħħet leżjoni tal-porzjoni riżervata mill-patrimonju tat-testatur, jew inkella fejn l-eredi jkun ittrasferixxa xi beni mill-eredità qabel isseħħ dik il-likwidazzjoni, il-jedd tal-leġittimarju ma setax jibqa' konsegwit kif imiss permezz t'assenjazzjoni ta' parti mill-beni ereditarji. F'dawn il-każijiet il-jedd ta' *quota bonorum* kien jiġi konvertit fi dritt ta' kreditu, u proprju għalhekk kien jittieħed qies tal-valuri fi żmien *l'aestimatio rei.* Billi d-dritt ta' kreditu kien jinħoloq b'effett tas-sentenza nnifisha, kien jiġi kkalkolat skont il-valuri fiż-żmien li saret il-likwidazzjoni.
- Din il-pożizzjoni ġiet għal kollox abbandunata bl-emendi promulgati fis-sena 2004, għaliex il-jedd tal-leġittimarju huwa wieħed ta' kreditu *ab initio* u ma jiġi konvertit f'ebda waqt. Għalhekk dak il-kreditu jiġi kalkolat skont il-valuri fil-mument li jinħoloq dak id-dritt ta' kreditu, u ċjoè mal-apertura tas-suċċessjoni. Kemm hu hekk, l-Artikolu 615(2) tal-Kodiċi Ċivili jrendi d-dritt ta' kreditu tal-leġittimarju munit bl-imgħax legali sa mill-ftuħ tas-suċċessjoni jekk

it-talba għall-ħlas tas-sehem riżervat issir fi żmien sentejn mill-apertura tas-suċċessjoni. Dan hu hekk għaliex il-kreditu huwa fis-seħħ u eżistenti fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni, u għalhekk biss ikun suxxettibbli li jħalli l-imgħax. Li ma kienx hekk, kienet tapplika dejjem il-massima *in illiquidandis non fit mora*, u l-leġittimarju ma kien ikollu ebda jedd għal imgħax qabel il-likwidazzjoni tal-kreditu tiegħu. Minflok, dik il-massima issa tapplika biss eċċezzjonalment, skont id-diskrezzjoni tal-qorti li tiddependi miċ-ċirkostanzi tal-każ.

8. Fil-fehma ta' din il-Qorti, l-emendi li neħħew il-leġittima u ntroduċew is-sehem riżervat m'effetwawx il-prinċipju li l-assi ereditarju tad-decujus, bl-attiv u bil-passiv tiegħu, huwa dak li jirriżulta fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni. Il-Qorti taqbel mal-appellanti li l-eċċezzjoni li qagħdet fuqha l-Ewwel Qorti m'għadhiex applikabbli fil-liġi l-ġdida. Mhux biss. Taħt il-liġi l-antika, din l-eċċezzjoni ma kinitx tapplika għad-djun. Għalhekk l-Ewwel Qorti żbaljat meta straħet fuqha.

9. L-eżerċizzju li jrid isir hu li jiġu identifikati u kkwantifikati d-debiti eżistenti fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni. Dawn jinkludu d-debiti li d-decujus ikun għamel f'ħajtu kif ukoll dawk li jsiru kawża tal-mewt tiegħu, bħall-ispejjeż tal-funeral u tad-difna, u t-taxxa tas-suċċessjoni.

10. Ingħad mill-ġurista Taljan magħruf Bonilini:

- *Sono esclusi invece, i 'debiti' derivanti dalle obbligazioni naturali contratte dal* de cuius*; essi, in realta', neppure dovrebbero essere individuati con l'impiego del termine 'debito', dall'obbligazione naturale scaturendo esclusivamente un dovere morale o sociale di adempiere, ma non gia' un obbligo giuridico.*

- *Cosi', specularmente, non vanno computati nel calcolo o, se vuolsi, non si detraggono dal* relictum, ***i debiti prescritti prima dell'apertura della successione****,[1] il cui pagamento e' equiparato all'adempimento di un'obbligazione naturale.*

- *Il* de cuius *non era tenuto al pagamento dei debiti gia' prescritti, si che essi non vengono ricompresi nei debiti, nella riunione cosi' detta fittizia, ai fini del calcolo della quota di legittima.*

- *Quanto ai debiti condizionati, vale la regola gia' esposta con riguardo ai crediti ed ai beni alienati sotto condizione. Per tanto, si includono nel passivo i debiti sottoposti a condizione risolutiva e si escludono quelli sottoposti a condizione risolutiva, purche', s'intenda, l'evento dedotto in condizione non si sia ancora realizzato alla morte del de cuius. Soltanto i primi, infatti, gravano il patrimonio del defunto al momento dell'apertura della successione. Ovviamente,* ***e' poi necessario procedere alle opportune rettifiche, nel caso la condizione si verifichi, o diventi definitivamente impossibile****.[2]*

-

Skont il-Capozzi:

- *I debiti sottoposti a condizione si detraggono se la condizione sia risolutiva, e* ***non si detraggono se la condizione sia sospensiva, salve le opportune rettifiche dipendenti dal verificarsi o meno della condizione.***[3]

U skont il-Mengoni:

- ***I debiti solidali e quelli litigiosi vanno assimilati ai debiti sospensivamente condizionati****.[4]*

---

[1] L-enfasi hija ta' din il-Qorti.

[2] *Giovanni Bonilini, Trattato di Diritto delle Successioni e Donazioni; Vol. III La Successione Legittima, p. 423*. L-enfasi hija ta' din il-Qorti.

[3] Capozzi, *Successioni e Donazioni*, 2ª ed., I, Milano, 2002, 302 ss iċċitat minn G Bonilini – M Confortini fil- *Codice Commentato delle Successioni e Donazioni,* p. 467.

[4] Mengoni, *Successioni per causa di morte. Parte speciale. Successione necessaria*, 4ª ed., in *Tratt. Cicu, Messineo*, Milano, 2000, 190. Iċċitat minn G Bonilini – M Confortini *Codice Commentato delle Successioni e Donazioni,* p. 467.

-

11. M'hemm l-ebda ostaklu biex dan it-tagħlim jiġi applikat għal-liġi tagħna.

12. Skont dan it-tagħlim, fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni:

(a) Għandhom jitnaqqsu: id-debiti soġġetti għall-kundizzjoni riżoluttiva.

(b) Ma jitnaqqsux:

(i) l-obbligazzjonijiet naturali, partikolarment id-djun preskritti qabel il-ftuħ tas-suċċessjoni;

(ii) id-djun soġġetti għal kundizzjoni sospensiva, - salv li ssir rettifika jekk isseħħ il-kundizzjoni.[5]

(iii) id-djun solidali, u

(iv) id-djun litiġjużi (dawn huma assimilati mad-debiti soġġetti għall-kundizzjoni sospensiva).

13. B'applikazzjoni ta' dawn il-prinċipji għall-każ preżenti:

(a) L-ammont pretiż mill-ARMS kien ta' €71,424.74 u ġie dikjarat preskritt *ai termini* tal-Artikolu 2156(f) tal-Kodiċi Ċivili permezz ta' deċiżjoni ta' Arbitraġġ mogħtija fl-4 ta' Diċembru 2018.[6] L-arbitraġġ infetaħ fis-sena 2016. Id-decujus miet fit-30 ta' Diċembru 2005.

---

[5] Capozzi, 302 ss). Iċċitat minn G Bonilini – M Confortini, Codice Commentato delle Successioni e Donazioni 2a ediz. (2011), kumment fuq l-Art. 556 tal-Kodiċi Ċivili Taljan, para 3, Detrazione dei Debiti (paġna 467).
[6] Fol. 529.

Ma jirriżultax mill-provi in atti jekk l-ammont in kwistjoni, jew parti minnu, kienx diġà preskritt fid-data tal-mewt tad-decujus. Lanqas jirriżulta li d-debitu kien ikkontestat fid-data tal-ftuħ tas-suċċessjoni. Anzi dak li huwa ppruvat hu li l-arbitraġġ infetaħ ħdax-il sena wara. Għalhekk dan id-debitu għandu jitqies li kien dovut f'dik id-data u għalhekk għandu jitnaqqas mill-assi ereditarju. S'hawnhekk l-ewwel aggravju qiegħed jiġi milqugħ.

(b) B'deċiżjoni tal-Qorti tad-9 ta' Diċembru 2005 (wara kostituzzjoni ta' debitu), id-defunt Michael Vella kellu jagħti lill-Bank of Valletta l-ammont ta' €696,973.75 flimkien ma' €3,303 bħala spejjeż legali. Kif xehed in-Nutar Victor Bisazza, huwa ta parir lill-werrieta biex ma jaċċettawx dan l-ammont għaliex kien jinkludi imgħax fuq imgħax. Għalhekk dan id-debitu kien wieħed litiġjuż. Wara trattattivi bejn il-werrieta u l-Bank, dan l-ammont ġie mnaqqas għal Lm150,000 ekwivalenti għal €349,406 *in full and final settlment*. Il-Bank irċieva din is-somma permezz ta' kuntratt tat-**22 t'Ottubru 2008** (u ċjoè wara l-mewt ta' missierhom li miet fit-30 ta' Diċembru 2005).[7] Għandha titnaqqas din il-parti tad-debitu li attwalment tħallas għaliex billi d-debitu kien wieħed litiġjuż; li jfisser li l-ammont tiegħu kien inċert iżda sussegwentement ġie aċċertat u allura tkun trid issir ir-rettifika li jkun hemm bżonn. Il-każ kien ikun differenti li kieku l-ammont tad-debitu kien ċert fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni

[7] Fol. 353.

iżda sussegwentement inħafret xi parti minnu. Minn dan il-lat l-ewwel aggravju qiegħed jiġi miċħud, anke jekk għal raġunijiet differenti minn dawk mogħtija mill-Ewwel Qorti.

(ċ) L-ammont li tħallas bħala dejn tal-HSBC (€51,829.39) kien ftit inqas minn dak li jirrizulta fiż-żmien tal-apertura tas-suċċessjoni (€59,308.94). Billi ma jirriżultax l-għala rriżulta dan, il-Qorti sejra tieħu l-ammont riżultanti fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni.

Għalhekk is-sehem dovut lill-attriċi huwa:

Assi		€	€	€
	Midland Guesthouse	704,053.00		
	29 Triq Xandru Bormla	42,000.00		
	Depożitu HSBC	12,268.74		
	Total:		758,321.74	
Djun				
	Bank of Valletta	349,406.00		
	HSBC	59,308.94		
	ARMS	71,424.74		
	Total:		480,139.68	
Assi Nett				278,182.06
Leġittima	$^{1}/_{9}$ =			30,909.12

It-tieni aggravju

14. It-tieni lment huwa li l-ewwel Qorti ma messhiex imponiet l-imgħax mid-data tan-notifika tar-rikors ġuramentat. Messha applikat il-*proviso* tal-Art. 615 tal-Kodiċi Ċivili u m'akkordatx imgħax, b'applikazzjoni tal-

prinċipju tal-*in illiquidis non fit mora*. Dan billi *stante* l-bdil fil-liġi, l-ammont dovut ma kienx faċilment aċċertabbli. Din il-Qorti ma taqbilx. L-Art. 615 huwa provvediment speċjali, applikabbli għal-liġi tas-suċċessjoni, li jimponi l-imgħax irrispettivament mil-likwidazzjoni *o meno* tas-sehem riżervat. Li jfisser li l-prinċipju tal-*illiquidis non fit mora* huwa eskluż. Il-*proviso* msemmi mill-appellant ma jgħidx li m'għandux jgħaddi imgħax, imma biss li l-Qorti tista' tistabbilixxi rata ta' imgħax inqas minn dik stipulata fl-Art. 1139 fejn iċ-ċirkostanzi tal-każ hekk jeħtieġu.

15. It-tieni aggravju qiegħed jiġi miċħud.

It-tielet aggravju

16. It-tielet aggravju huwa li billi l-likwidazzjoni kienet tiddependi minn punt ta' dritt novell, kien hemm lok għal temperament fil-kap tal-ispejjeż tal-kawża. Din il-Qorti ma taqbilx. Tassew li l-liġi kienet għadha kif ġiet emendata, bit-tneħħija tal-leġittima u s-sostituzzjoni tagħha bis-sehem riżervat, imma l-liġi kif emendata hija waħda ċara u ma kellu jkun hemm l-ebda diffikultà biex tiġi applikata.

Decide

17. Għal dawn il-motivi, il-Qorti qiegħda tilqa' *in parte* l-ewwel aggravju, u tbiddel is-sentenza tal-Ewwel Qorti billi:

(1) tnaqqas il-valur nett tal-assi ereditarju għas-somma ta' mitejn u tmienja u sebgħin elf, mija u tnejn u tmenin ewro u sitt ċenteżmi (€278,182.06).

(2) tnaqqas il-valur tas-sehem riżervat għas-somma ta' tletin elf, disa' mija u disa' ewro u tnax-il ċenteżmu (€30,909.12).

18. Spejjeż tal-ewwel istanza jitħallsu kwart ($^{1}/_{4}$) mill-atturi u tliet kwarti ($^{3}/_{4}$) mill-konvenuta; spejjeż ta' dan l-appell nofs bin-nofs bejn il-partijiet.

Mark Chetcuti
Prim Imħallef

Robert G. Mangion
Imħallef

Grazio Mercieca
Imħallef

Deputat Reġistratur
ss